

Hatay'da

Deprem Sonrası İhtiyaçlar ve Çözüm Önerileri

Aralık 2024

Giriş ve Genel Bakış

6 Şubat 2023 depremlerinin üzerinden neredeyse iki yıl geçmesine rağmen, Hatay bölgesinde yaşanan zorluklar devam ediyor. Can kaybı ve büyük yıkımın derin izlerini taşıyan topluluklar, içme suyu, sağlık hizmetleri ve ulaşım gibi temel ihtiyaçların karşılanmasındaki ciddi aksaklıklar nedeniyle toparlanmakta güçlük çekiyor.

Depremler, bölgedeki yaşam koşullarını son derece hassas ve kırılgan bir hale getirdi. Pek çok aile, aşırı kalabalık, yetersiz sanitasyon olanakları ve sınırlı hijyen ürünlerine erişim gibi sorunların sağlık risklerini artırdığı geçici barınma alanlarında yaşamını sürdürmek zorunda. Bu olumsuz koşullar, hijyen eksikliği ve güvenilir içme suyunun yetersizliği nedeniyle enfeksiyonların ve hastalıkların artmasına yol açtı.

Sağlık hizmetlerine erişim ise en kritik sorunlardan biri olmayı sürdürüyor. Artan ihtiyaçlar karşısında zorlanan sağlık sistemi, özellikle kronik hastalığı olanlar, düzenli tıbbi bakıma ihtiyaç duyan bireyler ve kadın sağlığı hizmetlerine erişimde zorluk yaşayanlar için yetersiz kalıyor. Bunun yanı sıra, felaketin ruhsal etkileri de oldukça derin. Depremden sağ kurtulan pek çok kişi, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), anksiyete ve depresyon gibi psikolojik sorunlarla mücadele ediyor. Bölgenin yeniden ayağa kalkabilmesi için fiziksel ve ruhsal sağlık ihtiyaçlarının bütüncül bir yaklaşımla ve aciliyetle ele alınması büyük bir önem taşıyor.



Sağlık İhtiyaçları

Çevre Sağlığı ve Bulaşıcı Hastalıklar

Deprem sonrası Hatay'da altyapı sorunları, temiz suya erişimin kısıtlı olması, sanitasyon hizmetlerine yetersiz erişim ve atık yönetimindeki sorunlar **bulaşıcı hastalıkların** yayılmasına zemin hazırlamakta ve genel halk sağlığını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

İl genelinde yer alan konteyner kentlerde **çevre sağlığı koşulları** yeterince sağlanamamaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından tanınan insani krizlerde acil durum sonrası standartlarına göre, her 20 kişi için en az bir tuvalet ve duş sağlanmalıdır[1]. Ancak, deprem sonrası kamu kurum ve kuruluşlarının gösterdiği tüm seferberliğe rağmen Dünya Doktorları'nın sahadan elde ettiği verilere göre, Hatay'daki birçok konteyner kent bu standartların çok altındadır.

Örneğin, Kırıkhan'da yaklaşık 100 kişiye sadece bir tuvalet düşmektedir. Duş sayısında da aynı derecede imkanlar kısıtlıdır. Bu durum, hijyen koşullarındaki eksiklikler nedeniyle bulaşıcı hastalıkların yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Dünya Doktorları tarafından gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde depremden etkilenen topluluklarda kadınlar arasında idrar yolu ve mantar enfeksiyonlarının yaygın olduğu ifade edilmiştir.

Konteyner kentlerdeki tuvalet ve duşların umumi oluşu ve sayılarının yetersizliği, hijyen sorunlarının yanı sıra **güvenlik risklerini de artırmaktadır**. Cinsiyet ve kültürel hassasiyetlere uygun olmayan tasarımlar, özellikle kadınlar ve çocuklar için bu alanların kullanımını zorlaştırmaktadır. Uluslararası standartlara göre, umumi tuvalet ve duşların yaşam alanlarına yakın (en fazla 50 metre uzaklıkta), kolay erişilebilir ve iyi aydınlatılmış olması gerekmektedir[2]. Uzun mesafelerde veya ıssız alanlarda tuvalet kullanmak zorunda kalan bireyler, cinsel taciz ve saldırı gibi tehditlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca, bu durumlardan endişe duyanlar, tuvalet ve hijyen ihtiyaçlarını ihmal edebilmektedir.



[1]UNHCR. 2020. WASH - Practical Guidance for Refugee Settings. UNHCR.

[2] Sphere Association. (2017). Sphere Standards in WASH. RCRC Southeast Asia.

Geçici barınma alanlarındaki kalabalık koşullar nedeniyle sosyal mesafeye dikkat edilememesi, bulaşıcı hastalıkların yayılma riskini artırarak toplum sağlığını tehdit etmektedir. Bağışıklık sistemi zayıf bireyler için büyük bir risk oluşturan bu ortamda, Dünya Doktorları'nın Şubat-Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekleştirdiği çalışmalarda ön tanı verileri, Hatay'daki faydalanıcılar arasında en sık görülen hastalığın üst solunum yolu enfeksiyonları olduğunu ortaya koymaktadır (%18).

Hijyen sorunları, uyuz vakalarında da önemli bir artışa yol açmıştır. Hatay'daki Dünya Doktorları faydalanıcılarının %7'sini uyuz vakaları oluşturmaktadır. Bu oran, yalnızca Dünya Doktorları'nın sağladığı hizmetlerden yararlanan bireylerde kaydedilen verileri yansıtmaktadır ancak toplum genelinde benzer bir yaygınlığın olabileceğini ve tedaviye ihtiyaç duyan bireylerin sayısının ciddiyetini ortaya koymaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), uyuz prevalansının %2 ile %10 arasında olduğu topluluklarda klinik vaka tespiti ve yakın temaslıların tedavisine odaklanan yoğunlaştırılmış hastalık yönetimi önermekle birlikte, bu yöntemi, prevalans %2'nin altına düşünceye kadar uygulamayı tavsiye etmektedir [3].

Dünya Doktorları'nın gerçekleştirdiği odak grup görüşmeleri, ilk aylara göre bazı iyileşmeler yaşansa

da, enfeksiyon ve bitlenme gibi sorunların hâlâ yaygın olduğunu göstermektedir.

Öneriler:

- Kamplarda insani standartları karşılayacak şekilde **yeterli sayıda tuvalet ve duş sağlanması**, ayrıca içme suyuna erişimin artırılması.
- **Atık yönetim sistemlerinin iyileştirilerek** sakinler için daha güvenli ve sürdürülebilir bir yaşam ortamı oluşturulması.
- Toplumda hijyen bilincini artırmak ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla **hijyen eğitimi programlarının hayata geçirilmesi**.
- Pediküloz ve uyuz gibi enfeksiyonlarla mücadele için **temel ilaç ve hijyen ürünlerinin düzenli olarak dağıtılması** ve bu ürünlerin aileler tarafından doğru şekilde kullanılmasının teşvik edilmesi.

Hijyen sorunlarının çözülmesi yalnızca toplum sağlığını iyileştirmekle kalmayıp uzun vadede sağlık harcamalarını da azaltma potansiyeline sahiptir. Örneğin, su ve sanitasyon yatırımlarına harcanan her 1 ABD doları, toplum sağlığını artırarak 4,3 ABD doları tasarruf sağlamaktadır[4].



Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (CSÜS)

Deprem sonrasında Hatay'da sağlık altyapısının zarar görmesi nedeniyle hizmetlere erişimin kısıtlı hale gelmesi, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (CSÜS) hizmetlerinin sunumunda ciddi aksaklıklara yol açmıştır.

Doğum Öncesi ve Sonrası Bakımda Yetersizlikler

Hamile kadınlar için yeterli doğum öncesi ve doğum sonrası bakımın sağlanamaması, düşük, erken doğum, dış gebelik ve diğer yüksek riskli durumlar da dahil olmak üzere komplikasyon risklerini önemli ölçüde artırmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, her gebenin en az 4 kez nitelikli izlenmesini önermektedir[5]. DSÖ ise, hamile kadınların gebelik boyunca düzenli kontrolleri için sekiz ziyaret önerisinde bulunmaktadır[6]. Ancak, deprem sonrası Hatay'da bu standarda ulaşmak son derece zorlaşmış, anne ve çocuk sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Dünya Doktorları'nın Şubat-Eylül 2024 döneminde gerçekleştirdiği çalışmalardan elde edilen ön verilere göre, hamile kadınların %25'inde **ödem, proteinüri ve hipertansiyon** gibi sağlık sorunları tespit edilirken, %26'sında anemi teşhis edilmiştir.

Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar

Hatay'daki kötü hijyen koşulları, **cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların** (CYBE) ve diğer üreme sağlığıyla ilişkili hastalıkların yaygınlığını artırmıştır. Dünya Doktorları tarafından elde edilen ön tanı verilerine göre, CYBE'ler, Hatay'daki yararlanıcılar arasında morbiditenin en sık görülen ikinci nedeni olup, yararlanıcıların %12'sinde görülmüştür. Ayrıca, teşhis edilen hastalıkların %6'sı, kadın üreme organlarını ve ilgili bölgeleri etkileyen sağlık sorunları arasında yer almaktadır.

[5]Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Doğum Öncesi Bakım Rehberi (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2019).

[6]World Health Organization (WHO). (2016, November 7). *Pregnant women must be able to access the right care at the right time, says WHO.*



Bu veriler, bu kritik sorunun ele alınması için kapsamlı cinsel ve üreme sağlığı (CÜS) müdahalelerinin gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Adet hijyen ürünlerine erişim eksikliği

Adet hijyen ürünlerine erişim eksikliği, Hatay'daki kamplarda yaşayan kadınlar için önemli bir sorundur. Bu temel hijyen ürünlerinden mahrum kalan kadınlar, enfeksiyon riskiyle karşı karşıya kalmakta, bu da genel sağlıklarını ve iyilik halleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Ayrıca, cinsel sağlık tarama programlarının aksaması, **jinekolojik kanserlerin** erken teşhis ve yönetilmesini zorlaştırmakta, bu da kadınların sağlık durumunu daha da kötüleştirmektedir. Bu aksama, bakteriyel enfeksiyonlar için duyarlılığı artırarak, zaten olumsuz koşullarda kadınların sağlık risklerini daha da ağırlaştırmaktadır.

Öneriler

- Anne ve bebek sağlığını korumak, düzenli takip hizmetlerini sağlamak amacıyla **mobil CÜS hizmetlerinin artırılması**.
- Kamplarda **adet hijyeni ve üreme sağlığı ürünlerine düzenli erişim sağlanarak** kadınlar ve ergen kızların sağlıklarının iyileştirilmesi ve farkındalıklarının artırılması.
- **Farkındalık artırıcı eğitimler düzenleyerek** temel hijyenin sağlanmasını ve enfeksiyonların önlenmesini sağlamak.

Gıda Güvenliği

Deprem sonrası, içme suyuna sınırlı erişim ve kamplar ile kırsal bölgelerde uygun gıda saklama imkanlarının olmaması, gıdaların hijyenik koşullarda hazırlanmasını ve muhafaza edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, **gıda kaynaklı hastalıkların** yayılma riskini artırarak halk sağlığını ciddi şekilde tehdit etmektedir. Dünya Doktorları'nın Şubat-Eylül 2024 döneminde yürüttüğü çalışmalar, Hatay'daki yararlanıcıların %15'inin **fonksiyonel hazımsızlık, bağırsak rahatsızlıkları ve diğer sindirim sistemi hastalıkları** yaşadığını ortaya koymaktadır.

Kamplarda dağıtılan gıda yardımları hem miktar hem de besin değeri açısından temel beslenme ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Taze gıdaya erişim oldukça sınırlıdır ve dağıtılan paketler genellikle şeker, tuz ve yağ ağırlıklıdır; diğer temel besin maddeleri ise yetersiz kalmaktadır. Bu **dengesiz ve yetersiz beslenme**, bağışıklık sistemini zayıflatarak hastalıklara karşı direnci düşürmekte, çocuklar, hamile kadınlar ve yaşlılar gibi hassas grupları daha büyük risk altına sokmaktadır.

Sağlık Bakanlığı'nın rehberlerine göre, hamilelik sırasında vitamin ve mineral yönünden zengin bir diyet, bebeğin sağlıklı gelişimi ve annenin doğum sonrası sağlığını koruması açısından kritik öneme

sahiptir[7]. Özellikle bu dönemde folik asit, demir, kalsiyum ve diğer temel vitaminlerin düzenli alımı hem annenin hem de bebeğin sağlığına olumlu katkı sağlar. Ancak Hatay'daki beslenme yetersizlikleri hem **hamile kadınları hem de bebeklerini olumsuz etkilemektedir**.

Yetersiz beslenmenin ciddi bir sonucu olan **anemi**, Hatay'daki DDD/MdM Türkiye yararlanıcılarının %5'ini etkilemektedir. Anemiden etkilenenlerin büyük bir kısmı, %76 oranıyla yetişkin kadınlardır; geri kalan %23'lük kısmı ise çocuklardır. Anemiye bağlı olarak görülen yaygın belirtiler arasında yorgunluk, düşük enerji ve halsizlik yer almakta, bu durum bireyleri depresyon gibi psikolojik sorunlara karşı daha hassas hale getirmektedir.

Bebekler üzerindeki etkiler ise oldukça endişe vericidir. 0-2 yaş arasındaki bebeklerin beşte birinden fazlası (%21) **beslenme kaynaklı sağlık sorunları yaşamaktadır**. Bu durum, **bebeklerin fiziksel ve zihinsel gelişimlerini olumsuz şekilde etkilemektedir**. Ayrıca, **annelerin travma ve stres nedeniyle süt üretimlerinin azalması**, beslenme eksikliklerinin daha da derinleşmesine yol açmakta ve bu da bebekler için alternatif besin desteği sağlanmasını zorunlu kılmaktadır.



Öneriler:

- Anne ve çocuk sağlığını iyileştirmek için, özellikle hamile kadınlara ve çocuklara yönelik **acil beslenme destek programlarının uygulanması.**
- Kamplarda içme suyuna güvenli erişim sağlanması ve gıda hazırlama ile saklama koşullarının iyileştirilmesi için gerekli **ekipmanların temin edilmesi.** Ayrıca, gıda hijyeni uygulamaları konusunda **kamp sakinlerine eğitim verilmesi.**
- Bağışıklık sistemini güçlendirmek için, özellikle beş yaş altı çocuklar ve hamile kadınlara **besin takviyeleri ile temel vitaminlerin sağlanması.**
- Toplumun değişen ihtiyaçlarına göre yardım programlarının düzenlenmesi amacıyla, uzman kuruluşlarla iş birliği yaparak **sürekli beslenme izleme çalışmaları yapılması.**

Psikososyal Destek İhtiyacı

Deprem, Hatay'daki halkın ruh sağlığını derinden etkilemiştir. Can kaybı, uzun süreli yas, geleceğe

dair belirsizlik, azalan hizmetler ve topluluk alanlarının eksikliği, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, yoğun korku ve uyku bozukluklarının artmasına yol açmıştır. Bu psikolojik zorluklar, günlük yaşamın işleyişini olumsuz yönde etkilemekte ve uzun vadeli, sürekli müdahalelerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Dünya Doktorları ekiplerinin Hatay'da gerçekleştirdiği odak grup görüşmelerinde, birçok katılımcı kapalı alanlarda kalmaktan kaçındıklarını ifade etmiştir. Bölgede güvenli konutların eksikliği ve artçı depremlerden duyulan korku, katılımcıların konteyner yerleşimlerinde daha güvende hissetmelerine neden olmuştur. Ayrıca, katılımcılar hane içindeki gerilimlerin arttığını, **cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin** yükseldiğini ve özellikle gençler arasında **madde ile alkol** kullanımının olumsuz bir başa çıkma yöntemi olarak yayıldığını belirtmişlerdir. Psikososyal destek hizmetlerinin yetersizliği ise bu olumsuz dinamiklerin daha da derinleşmesine yol açmaktadır.



Psikososyal desteğe olan ihtiyaç, hala büyük bir oranda devam etmektedir. Hatay'daki Dünya Doktorları faydalanıcılarının %35'inin ruh sağlığı hizmetlerine yönlendirilmiş olması, bölgedeki devam eden acı ve travmanın etkilerini aşabilmek için sürekli ve özelleştirilmiş ruh sağlığı hizmetlerine duyulan ihtiyacın ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Bir diğer kritik ihtiyaç ise **insani yardım çalışanlarının ruh sağlığıdır**. Hatay'da görev yapan insani yardım, kamu sektörü ve sağlık çalışanlarının büyük bir kısmı, depremin travmasını doğrudan yaşamış bireylerdir. Bu kişiler, kendi travmatik deneyimlerinin yanı sıra her gün karşılaştıkları travmatik hikayelerle de başa çıkmak zorundadır. Bu durum, onları depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve diğer psikolojik sorunlar gibi ciddi risklerle karşı karşıya bırakmakta hem ruhsal sağlıklarını hem de mesleki performanslarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Öneriler

- Depremden etkilenen bireylerin ruh sağlığını korumak ve güçlendirmek için **erişilebilir ve kapsamlı psikososyal destek hizmetleri sağlanması**.
- **İnsani yardım çalışanları için** travma ve zorlu koşullar karşısında destek sunacak **bireysel danışmanlık ve grup terapisi gibi mekanizmalar oluşturulması**.
- Toplum destek faaliyetleri için, bölge sakinlerinin katılabileceği **stres yönetimi atölyeleri ve sosyalleşmeyi teşvik eden güvenli alanlar** yaratılması.

İlaç ve Tıbbi Malzeme Eksiklikleri

Deprem sonrası Hatay'daki konteyner kentlerde sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği, özellikle ilaç ve tıbbi malzemelere erişim sorunları nedeniyle ciddi zorluklarla karşı karşıyadır.



Afet sonrasında bozulan lojistik sistem, ilaç ve malzeme tedarikini zorlaştırırken, sınırlı finansal kaynaklar ve yüksek talep de bu sıkıntıları derinleştirmektedir.

Temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli ilaçların yanı sıra, özellikle konteyner kentlerde **uyuz ve bit tedavisinde kullanılan bazı ilaçlara erişimde zaman zaman sıkıntılar** yaşandığı gözlemlenmektedir. Toplu yaşam alanlarında yaygın olarak görülen bu tür enfeksiyonların tedavisinde, DSÖ'nün önerdiği gibi, belirti göstermese bile tüm aile bireylerinin tedavi edilmesi gerektiğinden, mevcut ilaç eksiklikleri **halk sağlığı açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır [8].**

Bununla birlikte Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı alanında da önemli eksiklikler yaşanmaktadır. Doğum kontrol ilaçlarına ve ilgili tıbbi malzemelerine erişiminde yaşanan zorluklar üreme sağlığı ile ilgili riskleri arttırırken; hamilelik

sürecindeki kadınların teşhis ve tedavisi için gerekli tıbbi ilaç ve malzemelerin temin edilememesi, gebelik ve yenidoğan sağlığıyla ilgili riskleri arttırmaktadır.

Öneriler:

- Sakinlerin sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak temel ilaçların istikrarlı bir şekilde tedarik edilmesini ve tedavilerin sürekli kullanılabilirliğini sağlamak için **etkin stok yönetimini sağlanması.**
- Uyuz ve pediküloz gibi ortak yaşam alanlarında sık görülen enfeksiyonların tedavisi için **gereken ilaçların yeterli miktarda temin edilmesi ve dağıtımın talebe göre ayarlanmasının sağlanması.**
- DSÖ'nün tavsiyeleri doğrultusunda uyuz gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını sınırlandırmak için semptomları olmayanlar da dahil olmak üzere aynı hanenin **tüm üyelerinin tedavie erişimini sağlanması.**



Sağlığa Erişimdeki Engeller

Ulaşım Yetersizliği

Hatay'daki depremin ardından sağlık hizmetlerine erişim, sağlık hizmeti sağlayıcılarının eksikliği ve hizmet noktalarını daha da uzağa iten altyapı yıkımı da dahil olmak üzere bir dizi faktör nedeniyle ciddi şekilde tehlikeye girmiştir. Dünya Doktorlarının son izleme raporuna göre, **toplu taşıma araçlarının eksikliği** de özellikle kırsal bölgelerde yaşayanlar için büyük bir engel teşkil etmekte ve **sağlık hizmetlerine erişimi daha da zorlaştırmaktadır**.

Ulaşım eksikliği, birçok aileyi yalnızca acil bir durum söz konusu olduğunda sağlık hizmetlerine başvurmak zorunda bırakıyor. Buna ek olarak, sağlık hizmeti sağlayıcılarının yetersizliği daha uzun bekleme sürelerine ve bakıma erişim için

daha uzun mesafelere yol açmakta ve bölge sakinlerinin **düzenli ve önleyici sağlık ihtiyaçlarını ihmal etmelerine neden olmaktadır**. Bu personel ve altyapı eksikliği, en çok etkilenen bölgelerdeki hizmetlerin etkinliğini azaltmaktadır.

Öneriler

- İzole toplulukların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için kırsal alanlara ve kamplara **yeni toplu taşıma güzergahları oluşturulması ve mevcut güzergahların sıklığının artırılması**.
- Ulaşım zorluklarının üstesinden gelmek için mobil sağlık merkezleri kurarak Hatay bölgesindeki **uzak topluluklara doğrudan temel sağlık hizmetleri sunulması**.
- Mevcut altyapının kullanımını en iyi hale getirmek amacıyla, bölge sakinlerini toplu taşıma güzergahları ve sağlık hizmetlerine erişim seçenekleri hakkında bilgilendirmek için **bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmesi**.



Sonuç

Şubat 2023'te meydana gelen yıkıcı depremlerin üzerinden yaklaşık iki yıl geçmesine rağmen Hatay, güvencesiz yaşam koşulları ve temel hizmetlerde süregelen aksaklıklar nedeniyle önemli insani zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. Altyapıdaki hasar, temiz su, sanitasyon ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişimle birleştiğinde, özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi hassas nüfuslar için halk sağlığını tehlikeye atmaya devam etmektedir.

Bu zorluklar ışığında, yeniden yapılanma çalışmalarının hızlandırılması ve sağlık, hijyen, beslenme ve ruh sağlığı gibi kritik sektörlerle yönelik desteğin artırılması aciliyet arz etmektedir. Bağışçuları, insani yardım kuruluşlarını ve yerel yetkilileri kapsayan koordineli bir yaklaşım, hem acil ihtiyaçları karşılamak hem de uzun vadeli, sürdürülebilir iyileşmeyi teşvik etmek için gereklidir.

Hatay halkının refahı ve geleceği, tüm paydaşların bölgeyi onurlu ve güvenli bir şekilde yeniden inşa etme konusundaki ortak kararlılığına bağlıdır. Bu, önümüzdeki yıllarda dirençli ve gelişen bir toplum sağlamak için hem fiziksel sağlığa hem de insan onuruna öncelik veren bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir.

